

“En... hoe wil jij herinnerd worden?”

Didactische fiche bij de affiche rond de genocidie in Rwanda ‘Wanted’

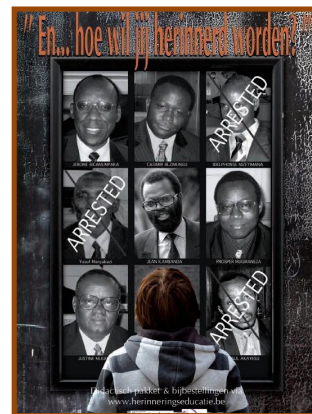

Foto-informatie	
Titel:	'Wanted'
Beschrijving:	De portretten van de mannen op deze foto's zijn allemaal Rwandezen die door het Internationaal Tribunaal (ICTR) te Arusha in Tanzania officieel in beschuldiging zijn gesteld van misdaden tegen de menselijkheid in de aanloop naar en tijdens de Rwandese genocidie van 1994. Sommigen hebben schuld bekend en wachten op een veroordeling, sommigen pleiten onschuldig. Van sommige mensen zijn er officiële documenten en objectieve bewijzen die tegen hen getuigen, van anderen beschikt de rechtbank niet over zulk materiaal dat definitief uitsluitsel kan geven. Het is belangrijk dat niet alle mensen op deze foto's inderdaad noodzakelijk schuldig zijn. Het feit dat hierover zoveel twijfel en controverse bestaat, toont aan hoe complex de schuldvraag in deze genocidie is.
Herkomst:	Divers
Bewaarplaats:	AFP/Belga

Historische context: Honderd dagen van grenzeloos geweld

Auteur: Katrien Vloeberghs – Dept. Letterkunde U.A.

In 1994 werd het kleine, arme Afrikaanse land Rwanda overspoeld door honderd dagen van grenzeloos etnisch geweld, waarbij radicale Hutu alle Tutsi en een aantal gematigde Hutu naar het leven stonden. De genocidie kostte het leven aan 800.000 Tutsi en gematigde Hutu (minimumschatting) – één miljoen (ook vaak gebruikt cijfer). Men schat dat 300.000 van hen kinderen waren. Er werd vermoord door militaire en paramilitaire bendes die beschikten over schietwapens maar vooral over hakmessen (machetes) en bijlen. Hutu-burgers namen het initiatief of werden gedwongen om aan te sluiten bij deze moordbendes: vrouwen met baby's op hun rug, jonge mannen, tieners. 300 kinderen onder de tien jaar zijn veroordeeld voor genocidiale daden. Op deze manier werd rudimentair vermoord aan een intensiteit die vijf keer zo hoog lag als tijdens de Holocaust in de vernietigingskampen.

Mannen, vrouwen en kinderen namen hun toevlucht tot kerken, parochiezalen, het voetbalstadion in Kigali, gemeentehuizen. Tientallen van deze plaatsen werden omsingeld en elk individu systematisch vermoord. Kerken als heilige plaatsen waren tot 1994 voor Tutsi, die al decennialang slachtoffer waren van heuse pogroms, toevluchtsoorden geweest, maar in 1994 werden kerken de schouwplaats voor gruwel. Sommige pastoors probeerden de vluchtelingen te redden, sommigen leverden hen gewetenloos uit aan de moordenaarsbendes die buiten wachtten. Tutsi probeerden naar andere

steden te vluchten of de grens over te steken naar een van de buurlanden, maar barricades langs de weg verhinderden dat. Wie geen Hutu-identiteitskaart kon voorleggen, werd mishandeld, vaak verkracht, uiteindelijk gedood. Een dappere kleine minderheid Hutu probeerde actief vervolgd te helpen onderduiken, brachten hen voedsel in de moerassen. Volledig passieve omstaanders waren er erg weinig, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld de burgerbevolking in Duitsland of bezet gebied tijdens de Holocaust. De verhalen van vervolgd Rwandezen die wisten te ontsnappen, zijn vaak ongelooflijk, en doen erg denken aan de verhalen van joden die razzia's overleefden en wisten te ontkomen of lang genoeg konden onderduiken.

Je kan de rest van de historische context lezen op:

<http://www.herinneringseducatie.be/Honderddagenvangrenzeloosgeweld/tabid/146/Default.aspx>

- Koloniale en postkoloniale blunders
- Aanloop tot de genocide
- Wie is dader en wie is slachtoffer?
- Rol van de media: haatradio RTLM
- Waarom stelde het buitenland geen einde aan de gruwel?
- De omgang van een land met z'n verleden

Didactische wenken

<p>Kerdoel affiche:</p>	<p>Deze affiche kan een aanleiding zijn om de genocide in Rwanda ter sprake te brengen. De aandacht kan uitgaan naar volgende kernvragen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat is een genocide? Hoe komt zo'n genocide tot stand? - Wie zijn daders? Wie zijn slachtoffers? Hoe wordt gestreefd naar een rechtvaardige berechtiging ? - Wie zijn de omstanders? Wie bleef passief? Wie kwam in actie? - De rol van de media: als propagandamachine (Radio Mille Collines) of als bron van onverschilligheid of desinformatie (Westerse pers). - Wat was de rol van België in deze geschiedenis?
<p>Concrete tips:</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Moderne talen Omdat veel teksten over Rwanda in het Frans of in het Engels zijn, kunnen de leerkrachten moderne talen misschien ook ingeschakeld worden. - Definitie van een genocide Laat de leerlingen de VN-definitie van een genocide opzoeken. Hoe brengen ze die definitie in verband met deze prent, getekend door een overlevende van de Rwandese genocide? <p>De prent vind je op: http://migs.concordia.ca/Genocideislikerupert.htm</p> <div data-bbox="1149 1346 1419 1682" data-label="Image"> </div> <p>Via het Centrum voor Holocaust en Genocide-Educatie in Gent kunnen jij en je leerlingen een workshop volgen rond de acht stadia van een genocide. http://www.holocaust.be/workshops/8-stadia-ve-genocide.html</p> <ul style="list-style-type: none"> - Propaganda De rol van de media en van propaganda zou een centraal thema kunnen zijn. Bespreek volgende passages met de leerlingen. Welke mechanismes keren

	<p>steeds terug in dergelijke propaganda?</p> <p>1) In 1990 werden in een extremistische krant, Kangura, "De 10 geboden van de Hutu" gepubliceerd. Deze geboden kan je hier nalezen: http://www.herinneringseducatie.be/De10gebodenvandeHutu/tabid/145/Default.aspx</p> <p>2) Fragment van een uitzending op Radio Mille Collines (Kigali): "(...)Wij zullen in ieder geval overwinnen ! Het is ondenkbaar dat een kleine minderheid van 10% - zij [de Tutsi] zijn trouwens nog slechts met 8% - het zouden halen op 92% van de mensen. Waar jullie ook zijn, kom vechten in Kigali, het is daar dat de oorlog het hevigst woedt. Het is daar dat de Inkotanyi [de Tutsi] likkebaardend verkondigen dat zij de hoofdstad van de Hutu's zouden willen innemen. Wij gaan dat niet laten gebeuren, wij zullen hen uitmoorden. Ik zou de jongeren willen groeten die klaar zijn voor de slachting [...]" Bron: CHRETIEN, J.P. (dir.), Rwanda: Les médias du génocide, Paris, Karthala, 1995.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Débris de tuer De Franse dichter Mathieu GOSZTOLA schreef in 2010 zijn bundel Débris de tuer, (Atelier de l'agneau, 2010, 29 p). Deze gedichten zijn gebaseerd op getuigenissen van overlevenden. - Ibuka (Herinner!) Suzanne Nyiranyamibwa zingt haar gedicht IBUKA tijdens de herdenking van 2006 in Brussel. Wat roepen deze klanken bij de leerlingen op? http://www.dailymotion.com/video/x1cnp7_ibuka-suzanne-nyiranyamibwa-bxls-20_news - Getuigen uitnodigen In België zijn een heel aantal mensen te vinden die deze genocide van ver of van dichtbij meemaakten. Nodig hen uit voor een interview of voor een gesprek met de leerlingen. - Rechtspraak Laat de leerlingen opzoeken hoe de rechtspraak rond de genocide verloopt. Heb zeker aandacht voor de volkstribunalen, de gacaca's (spreek uit: gatsjatsja). Vraag hen volgend citaat te bespreken: "La justice sépare l'innocent de l'assassin, la victime de sa souffrance, l'assassin se son crime." (Pierre Legendre)
--	---

Achtergrondinformatie	
Eindtermen	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vakgebonden eindtermen: Geschiedenis, PAV, cultuurwetenschappen, levensbeschouwelijke vakken, ... ✓ Vakoverschrijdende eindtermen: Context 7: Socioculturele samenleving, 4) de leerlingen trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie. Context 7: Socioculturele samenleving, 5) de leerlingen geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten.
Boeken:	Informatief: <ul style="list-style-type: none"> ✓ CHRETIEN, J.P. (dir.), DUPAQUIER, J.F., KABANDA, M. en NGARAMBE, J., Rwanda: Les médias du génocide, Paris, Karthala, 1995.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ DALLAIRE, R., Shake Hands with the Devil: The Failure of Humanity in Rwanda, DaCapo Press, 2004. ✓ DES FORGES, A., Aucun témoin ne doit survivre. Le génocide au Rwanda, Human Right Watch, FIDH, Karthala, 1999. ✓ DESTEXHE, A., Rwanda. Essai sur le Génocide, éd. Complexe, 1994. ✓ DE STOOP, C., Het complot van België, De Bezige Bij, 2007 ✓ DE TEMMERMAN, E., De doden zijn niet dood. Rwanda, een ooggetuigenverslag, Arbeiderspers, 1994. ✓ FRANCHE, D., Rwanda. Généalogie d'un génocide, éd. Les petits livres, 1997. ✓ GOUREVITCH, PH., Ze maken ons allemaal dood... Verhalen uit Rwanda, Atlas, 2000. ✓ HATZFELD, J., Het seizoen van de machetes. Het verhaal van de daders, Bezige Bij, 2004. ✓ KAYITESI, A., Wij leven nog, Een persoonlijk verhaal over de genocide in Rwanda, Truth & Dare, 2005. ✓ LARSON, C., As We Forgive. Stories of Reconciliation, Zondervan, Grand Rapids, Michigan, 2009. ✓ MELVERN, L., A People Betrayed. The Role of the West in Rwanda's Genocide, Zed Books, London, New York, 2000. ✓ MUSHIKAWABO, L. – KRAMER, J., Rwanda Means the Universe. A Native's Memoir of Blood and Bloodlines, St. Martin's Press, 2006. ✓ THOMPSON, A. (Ed.), The Media and the Rwanda Genocide, Pluto Press: Londen & Fountain Publishers, Kampala, 2007. <p>Romans:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ COURTEMANCHE, G., Een zondag aan het zwembad in Kigali, Bezige Bij, 2004. ✓ JANSEN, H., Mijn land van duizend heuvels, getuigenis van Jeanne d'Arc Umubeyeyi, Aspekt, 2004. ✓ PARKIN, G., Taarten bakken in Kigali, Artemis, 2009.
Films:	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 'Hotel Rwanda' door Terry GEORGE, 2005, 122 min. Het waargebeurde verhaal van Paul Rusesabagina, die tijdens de genocide meer dan duizend Tutsi vluchtelingen verstopte in zijn hotel. Deze film wordt sterk gecontesteerd omwille van historische fouten maar geeft wel een duidelijk beeld van de gevolgen van de (de-)colonisatie, van de rol van de media en de ethiek van journalisten. ✓ 'Le jour où Dieu est parti en Voyage', Belgische film door Philip Van LEEUW, 2009, 94 min. Voor hun evacuatie, verbergt een Belgische familie hun kindermeisje in hun huis. Ondanks de waanzin, verlaat Jacqueline haar schuilplaats om haar eigen kinderen te zoeken. Hun lichamen vindt ze tussen de lijken. De gruwelen worden niet getoond in deze film, wel het leed van een individu en haar worsteling om na de genocide zonder haar kinderen verder te gaan.

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 'Shake hands with the devil', 2007, door Roger SPOTTISWOODE, 2007, 112 min. Het verhaal van de wanhopige pogingen van generaal Romeo Dallaire om, ondanks de onverschilligheid van zijn oversten, de krankzinnigheid van de Rwandese genocide te stoppen. ✓ 'Shooting Dogs' door Michael CANTON-JONES, 2006, 114 min. Deze film, gebaseerd op ware feiten, werd opgenomen op de authentieke locatie en vele overlevenden van de genocide spelen een rol. Het verhaal wordt verteld vanuit het perspectief van Joe Connor, een jonge Engelse onderwijzer. In zijn school in Kigali zoeken 2000 Tutsi's een toevluchtsoord. De volgende dagen kan hij niet anders dan machteloos toekijken hoe de westerlingen en de blauwhelmen zich terugtrekken en zo vrij spel geven aan de moordenaars. ✓ 'Sometimes in April' door Raoul PECK, 2008, 130 min. Het verhaal focust zich op de gebeurtenissen tussen twee broers, Augustijn en Honoré. Honoré wacht tien jaar na de genocide op de berechting van zijn daden voor een internationaal tribunaal in Tanzania. Augustin, zijn broer, wiens vrouw tijdens de genocide is omgekomen, kan zich er nauwelijks toe brengen na de vreselijke gebeurtenissen nog enig contact met hem te hebben. Honoré was radiojournalist en hield opzweepende, racistische toespraken. In afwachting van zijn proces realiseert hij zich voor welke verschrikkingen hij mede verantwoordelijk is. ✓ 'De doden zijn niet dood', documentaire door Els DE TEMMERMAN, 1995, 50 min. Aangrijpend relaas over de volkerenmoord in Rwanda in 1994. Journaliste Els de Temmerman brengt een gevoelig ooggetuigenverslag opdat niemand kan zeggen dat ze "het niet geweten hebben". Het is 'n zoektocht naar het waarom van de genocide. ✓ 'Rwanda, à travers nous, l'humanité ...' documentaire door Marie-France Collard, 2005, 105 minuten. Deze Belgische documentaire werd gedraaid in Rwanda in 2004 wanneer in het kader van de tienjarige herdenking van de genocide, het toneelstuk Rwanda 94 werd opgevoerd. Hoe gaan de overlevenden om met deze geschiedenis? <p>Tip: de meeste van deze films kan je huren bij www.bevrijdingsfilms.be.</p>
Strips:	<ul style="list-style-type: none"> ✓ STASSEN, J.-P., Deogratias, Dupuis (Vrije Vlucht), 2000, 80 p. In Deogratias toont Stassen op meeslepende wijze hoe een jonge Rwandees zichzelf verliest tijdens de genocide die in 1994 zijn land tot een hel maakt. Deogratias groeit op op het platteland en op school krijgt hij les over de etnische verschillen in zijn land. Stassen vertelt hoe de jongen verliefd wordt op de frisse Tutsi-meiden Apollinaire en Benigne. En hoe de jonge "Hutu next door" zich uiteindelijk tegen hen keert. Het is een kleine geschiedenis, die het bijna onvoorstelbare Rwandese drama van één miljoen slachtoffers op een totale bevolking van zeven miljoen tastbaar maakt. ✓ BAZAMBANZA, R., Sourire malgré tout/Smile through the tears. Images, 2004/2005. Deze strip illustreert de Rwandese genocide met het verhaal van een gezin waarvan enkel de moeder, Rose Rwanga, overleeft. De auteur en tekenaar heeft vooral een didactisch middel willen ontwikkelen om te leren over het ontstaan

	<p>van deze massamoord.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ GRENIER, De hel van Rwanda ' 94, 2 delen, Xtra, 2008, 80 p. Grenier baseerde dit album op ooggetuigenverslagen tijdens haar research in Rwanda. Door de ogen van Tutsi Mathilde, moeder van drie kinderen, beleven we de eerste angstige dagen van de slachtpartij, waarin zij haar kinderen verwoed probeert te redden van de dreigende machetes van de Hutu's. Door de recensies wordt dit boek niet in de eerste plaats als een boeiende strip gezien, maar wel als een nuttige historische inleiding.
Websites:	<ul style="list-style-type: none"> ✓ www.herinneringseducatie.be Op deze site vind je andere herinneringseducatieve projecten, achtergrondinformatie, nieuws en uitleg over het BCH. ✓ www.ictr.org International Tribunal for Rwanda. ✓ http://www.kigalimemorialcentre.org/old/survivors/index.html Officiële site van het Memoriaal van Kigali. Op deze link vind je getuigenissen van overlevenden. ✓ www.ibuka.be Vzw die de herinnering aan de Rwandese genocide levendig wil houden. ✓ http://www.itinerairesdecitoyennete.org/journees/27_jan/index.php Bijzonder boeiende site rond verschillende genocides met didactische teksten, authentieke documenten, ...
Didactische pakketten	<p>Hotel Rwanda op www.kfd.be Als je registreert, kan je op de site van Kinopolis Film Distribution gratis een didactisch pakket downloaden dat Sylvain De Bleeckere (UHasselt) bij de film Hotel Rwanda schreef.</p> <p>DVD-koffertje RWANDA 94 Groupov (Centre Expérimental de Culture Active) brengt vier DVD's uit met Nederlandse ondertitels. De beelden geven een impressie van het toneelstuk Rwanda 94, zoals het in Luik werd opgevoerd. Voor meer informatie: groupov@skynet.be.</p> <p>Didactische koffer "Ma douleur, sa liberté". Deze koffer voor leerlingen vanaf 17 jaar word in de lente van 2011 uitgebracht door le Centre Régional d'Intégration de Charleroi (CRIC). De koffer bevat o.a. de documentaire 'Ma douleur, sa liberté' door A. Karirima, met getuigenissen van overlevenden en van een genocidaire (fragmenten te bekijken op http://www.fulltv.be/Ma-douleur-sa-liberte-Episode-2), een brochure waarin de historische context wordt geschetst, thematische fiches rond identiteit, discriminatie, genocide, burgerzin, ..., en een exhaustieve bibliografie.</p>